

LIVIU COMES

AZI, GRIVEI E MÂNIOS

Educația muzicală prin cântec a copiilor de vârstă mică

PREVIZUALIZARE

GRAFOART

CUVÂNT ÎNAINTE

Preocupările noastre privind elaborarea unei metode de educație muzicală a copiilor de vârstă mică datează din jurul anului 1960. Ea a fost prezentată treptat, pe măsura dezvoltării și perfecționării, într-o serie de expuneri și articole ce vizau diferite aspecte ale ei. Invitat la Conferința Societății Internaționale de Educație Muzicală (ISME) ținută la Moscova în 1970, am prezentat comunicarea *Metodă de inițiere a copiilor în cântatul polifonic*¹. În țară am publicat, în afara articolelor teoretice, două volume de creații personale: *Primăvara* (1965) și *Ghicitori – Jocuri muzicale* (1969) care ilustrează ideile esențiale ale metodei.

Aceste preocupări au fost privite la început doar ca o contribuție la sporirea repertoriului de simple melodii pentru cei mici, bucurându-se din partea lor de o bună primire. Abia mai târziu, unii pedagogi, aplicând metoda căreia îi erau destinate aceste cântece, au fost în măsură să aprecieze valoarea ei practică. În 1987, Iosif Czire, în vasta sa lucrare *Jocul creativ*, reproduce și comentează o bună parte din scrierile noastre privitoare la această metodă².

Numeroasele solicitări primite în ultimul timp ne-au îndemnat la alcătuirea actualului volum, în care este expusă în mod sistematic, pas cu pas, metoda și modul ei de aplicare. Ea se adresează profesorilor și mai ales învățătorilor și educatoarelor, în grija cărora se află formarea copiilor de vârstă mică, oferindu-le un material de lucru cuprinzător, expunerea fiind ilustrată printr-un număr însemnat de cântece din creația proprie.

Educația muzicală a copiilor constituie o problemă complexă, având multiple aspecte³. În cadrul ei, metoda noastră poate aduce foloase pentru care considerăm că merită să fie încercată.

Autorul

---

¹ Comes, Liviu. *Method of Initiating Children into Polyphonic Singing* în: „Music Education in the Modern World – Materials of the Ninth Conference of the International Society for Music Education (July 8-14, 1970)”, Progress Publishers, Moscow 1974.

² Czire, Iosif. *Jocul creativ în educația muzicală generală – Metoda compozitorului Liviu Comes...* Litogr. Conservatorului C. Porumbrescu, București 1987.

³ Comes, Liviu: Pentru un sistem practic și eficient de educație muzicală, Rev. Muzica, București nr.4/1975.

CUPRINSUL

I. Predispoziția individuală..... pag. 6

Vorbirea și cântatul, însușiri proprii ale speciei umane. Complexitatea actului neuro-audio-fonator și dificultățile realizării lui. Cântatul, expresie a muzicalității. Caracterul evolutiv al muzicalității la vârsta copilăriei. Muzicalitatea manifestă și muzicalitatea latentă. Rolul mediului familial și școlar în dezvoltarea muzicalității copilului.

II. Cântecul în societatea modernă 11

Progresele tehnice moderne și înlocuirea unor activități specific umane. Muzica înregistrată și receptarea ei pasivă. Dispariția treptată a cântatului vocal spontan. Utilitatea cântatului colectiv la școlarii de vârstă mică.

III. Actualitatea cântecului în colectivitățile de copii.....14

Cântatul colectiv în grădinițe și primele clase primare, factor de dezvoltare a muzicalității copiilor. O metodă pentru deprinderea cântatului prin joc ca activitate predilectă a vârstei. Diferite accepțiuni ale termenului de „joc muzical”. Manifestări specifice ale psihologiei infantile: ornamentarea și combinarea, aplicate la cântec. O accepțiune cuprinzătoare a termenului de „joc muzical”.

IV. Elemente psihologice ale jocului transpuse la cântec 16

Cântecul simplu ca model inițial pentru construirea unui joc muzical. Subiectul. Versurile. Profilul ritmic. Melodia. Acțiunea factorilor transformatori: ornamentarea și combinarea. Schema desfășurării procesului de transformare.

V. Ornamentarea unui cântec simplu 21

Gesturi și mișcări. Zgomote produse prin mijloace proprii. Percuție. Interjecții, exclamații și onomatopee. Distribuirea de roluri. Nuanțe interpretative dinamice și agogice. Contribuția elementelor ornamentale în lărgirea participării copiilor.

VI. Repartizarea fragmentelor unui cântec la voci cu executare succesivă (polifonie imaginară)..... 40

Fragmentarea cântecului în părți componente și repartizarea lor la grupe (voci) diferite. Alternarea vocilor (antifonia), forma elementară a procedurii combinării. Rolul favorizant al dialogului. Conștientizarea existenței unor compartimente sonore distincte. Repartizarea fragmentelor similare și a celor neasemănătoare. Executarea alternativă a cântecului și antrenarea memoriei muzicale.

VII. Repartizarea fragmentelor unui cântec la voci cu executare simultană (polifonie reală)..... 53

Utilizarea fragmentelor anexe ale unui cântec pentru obținerea unui acompaniament al melodiei prin executare simultană. Fragmente cu profil ritmico-melodic și fragmente formate dintr-un sunet prelungit (ison). Inversarea complexului melodie-acompaniament cu ocazia repetărilor.

VIII. Combinarea imitativă a vocilor 62

Imitația unui fragment și imitația integrală a cântecului (canon). Perceperea mecanică a canonului și perceperea polifonică (combinarea la două voci a unei melodii cu ea însăși). Construirea unui canon complex prin utilizarea concomitentă a tuturor procedurilor ornamentale și combinatorii.

IX. Cântatul în cor la două voci 73

Cântatul colectiv la o singură voce și la două voci. Probleme ale organizării activității corale în școli. Dificultățile în asimilarea de către copii a repertoriului la două voci și lipsa de atractivitate a orei de cor. Acțiunea metodei expuse asupra atitudinii față de activitatea corală. Necesitatea unui repertoriu adecvat pentru aplicarea metodei.

X. Câteva concluzii 97

Exploatarea tuturor valențelor unui cântec. Înlocuirea „învățării” prin „jocă”. Înlăturarea inhibiției și a crispării. Antrenarea copiilor mai puțin dotați. Sporirea fondului de muzicalitate individuală. Deschiderea spre activitatea corală și a scris-cititului muzical. Dezvoltarea interesului și receptivității față de muzică.

Tabelul cântecelor cuprinse în volum 99

I. Predispoziția individuală

Vorbirea și cântatul, însușiri proprii ale speciei umane. Complexitatea actului neuro-audio-fonator și dificultățile realizării lui. Cântatul, expresie a muzicalității. Caracterul evolutiv al muzicalității la vârsta copilăriei. Muzicalitatea manifestă și muzicalitatea latentă. Rolul mediului familial și școlar în dezvoltarea muzicalității copilului.

Cântatul și vorbitul sunt însușiri proprii speciei umane, pe care aceasta le are înscrise în zestrea sa genetică, transmițându-le în formă potențială fiecărui individ în parte. Ele au fost obținute printr-o specializare a unui sistem complicat neuro-audio-fonator. Drept urmare, omul – spre deosebire de animale – are capacitatea de a vorbi, prin producerea de sunete articulate, și de a cânta, prin emiterea de sunete de înălțimi diferite.

La naștere, copilul nu posedă în mod efectiv aceste însușiri, ci le dobândește treptat, pe baza predispozițiilor individuale, pe de o parte, și a influenței mediului familial, pe de alta.

Vorbirea este însușită într-un timp scurt și fără probleme deosebite, în majoritatea cazurilor. Apariția tardivă sau cu defecte survine într-o proporție neînsemnată, raportată la totalul populației.

În schimb, cântatul – datorită complexității mecanismelor de mai mare subtilitate care îi stau la bază – parcurge un drum mult mai lung și anevoios. Aici analizatorul auditiv este obligat să diferențieze înălțimile sunetelor și raporturile lor intervalice, duratele și încadrarea lor ritmică, să le integreze într-o rezultat melodic inteligibilă, pentru a le fixa în memorie ca reprezentări. Aparatul fonator, la rândul lui este solicitat să-și pună în funcțiune mecanismele proprii pentru a produce sunete de înălțimi diferite, în concordanță cu datele furnizate de analizatorii auditivi. Se mai adaugă apoi nenumăratele conexiuni dintre actul auditiv și cel fonator, precum și ale acestora cu acțiunile integratoare ale sistemului nervos central.

Pentru a cânta în mod corespunzător, este necesar ca acest sistem să funcționeze ireproșabil, ceea ce nu se întâmplă spontan decât la copiii cu aptitudini muzicale pronunțate. La cei mai puțin înzestrați, dezvoltarea insuficientă a uneia din componente produce defecțiuni la diferite nivele ale sistemului, având drept urmare o slabă diferențiere a înălțimii sunetelor și o intonare inexactă a lor. Acești copii nu sunt *afoni*, cum li se spune în vorbirea

II. Cântecul în societatea modernă

Progresele tehnice moderne și înlocuirea unor activități specific umane. Muzica înregistrată și receptarea ei pasivă. Dispariția treptată a cântatului vocal spontan. Utilitatea cântatului colectiv la școlarii de vârstă mică.

Societatea modernă, ajunsă la un grad înaintat de civilizație, își exercită acțiunea asupra diverselor dispoziții naturale ale ființei umane. Progresele obținute au dus la realizarea unei existențe din ce în ce mai confortabile, în spiritul unei maxime economii de timp și energie. O serie întregă de activități sunt înlocuite și optimizate prin unelte și mașini din ce în ce mai perfecționate.

Toate aceste cuceriri, care înaintază într-un ritm vertiginos, aduc cu ele, alături de avantajele lor incontestabile, și unele neajunsuri. Sunt cunoscute, de exemplu, urmările lipsei activității fizice și a mersului pe jos asupra stării de sănătate a organismului. Aceste lipsuri capătă noi semnificații în raport cu structura psihică de mare finețe a omului. Înălăturarea prin înlocuire mecanică a unor activități are o serie de implicații care golesc ființa umană de virtuțile psihologice proprii. Astfel, spre pildă, deprinderea modernă de a circula preferențial cu mașina, în afara urmărilor nefavorabile asupra sănătății fizice, are în același timp și repercusiuni psiho-afective prin scăderea relațiilor cu mediul natural înconjurător.

Derularea rapidă a tuturor evenimentelor și informațiilor duce la o asimilare superficială a lor, fără răgazul necesar unei suficiente meditații și aprofundări.

Vizualizarea pe ecrane înlătură contribuția imaginației la asimilarea unui eveniment povestit sau citit.

Muzica înregistrată oferă posibilitatea receptării ei fără efortul de a o produce prin mijloace proprii.

Participarea pasivă câștigă teren în toate domeniile.

În acest context, cântecul vocal este pe cale de a fi eliminat treptat de către muzica produsă prin mijloace mecanice. Nu se mai cântă ci se recurge la muzica gata făcută.

Tot mai rar cântecul individual însoțește diversele activități zilnice. Copiii nu mai sunt adormiți de cântecul mamei. În locurile lor de joacă nu li

III. Actualitatea cântecului în colectivitățile de copii

Cântatul colectiv în grădinițe și primele clase primare, factor de dezvoltare a muzicalității copiilor. O metodă pentru deprinderea cântatului prin joc ca activitate predilectă a vârstei. Diferite accepțiuni ale termenului de „joc muzical”. Manifestări specifice ale psihologiei infantile: ornamentarea și combinarea, aplicate la cântec. O accepțiune cuprinzătoare a termenului de „joc muzical”.

După cum am văzut, cântatul se deprinde la vârstele mici prin exemplul anturajului adult și în primul rând al părinților. Comoditatea de a produce muzica cu ajutorul aparatelor i-a făcut însă pe aceștia să piardă deprinderea de a cânta, astfel că ei nu mai au cum s-o transmită copiilor. Este motivul pentru care sarcina de a-i învăța pe cei mici să cânte trebuie preluată de educația în colectivitățile de copii.

Preocupările noastre susținute în această direcție au dus la elaborarea unei metode personale de educație. Această metodă se bazează pe utilizarea unor însușiri și tendințe specifice vârstei mici, prin care este stimulat interesul față de cântec. Se acționează astfel nu din exterior, prin constrângere, ci din interior, prin mobilizarea tendințelor firești ale psihicului copilului.

Am pornit de la premisa că activitatea cea mai caracteristică în perioada preșcolară și a primelor clase elementare, care polarizează interesul și energia copilului, este jocul. În consecință, am aplicat cântecului câteva din atributele specifice jocului.

În principiu, ideea asocierii cântecului cu jocul nu este nouă. Termenul de „joc muzical” este utilizat în mediul școlar, în mai multe sensuri. „Joc muzical” i se spune de exemplu unei povestiri sau scenariu cu cântece. „Joc muzical” este și un cântec însoțit de o acțiune. În aceeași categorie intră și un cântec cu mișcări speciale, cu figuri de dans, cu numărători etc.

Față de aceste definiții ce se referă doar la aspectul exterior, metoda noastră atribuie termenului o accepțiune mai cuprinzătoare, în sensul de *joacă cu substanța muzicală a cântecului*. Sunt exploatate două elemente care domină psihologia infantilă a jocului în general: 1. Tendința de a îmbogăți sub aspect ornamental un model și 2. înclinația de a-l descompune și de a-i recombina părțile constitutive.

V. Ornamentarea unui cântec simplu

Gesturi și mișcări. Zgomote produse prin mijloace proprii. Percuție. Interjecții, exclamații și onomatopee. Distribuirea de roluri. Nuanțe interpretative dinamice și agogice. Contribuția elementelor ornamentale la lărgirea participării copiilor.

Procedeele de îmbogățire a unui cântec prin ornamentare sunt cât se poate de numeroase și variate, bucurându-se de un deosebit interes din partea copiilor. Le vom expune pe categorii pentru sistematizare, deși în mod practic ele apar asociate în numeroase combinații.

– **gesturi și mișcări**, sugerând diverse acțiuni legate de conținutul cântecului ca model inițial. Ele pot fi executate, după situații și după rolurile distribuite, de către toți participanții, de către o parte din ei sau de soliști:

Ex. 1. *Huța, huța.*

a) Forma simplă:

Vesel *mf*

Hu - ța, hu - ța, hu - ța, hu - ța. Hai de - gra - bă măi Mi - hai,
Vi - no și tu Ni - cu - șor,
Să mai vi - nă și Ol - gu - ța
Ma - ri - oa - ra și Cos - ti - că

f

Hu - ța, hu - ța să te dai
Cu lo - nel și Pe - tri - șor. Hu - ța, hu - ța, hu - ța, hu - ța.
Cu Lu - ei - ea și An - cu - ța.
L-au lu - at și pe - A - zo - ri - că.

b) Forma ornamentată (pași pe loc, bătăi din palme):

Potrivit
(pași pe loc)

Alb și pră - fu - it, la - poar - tă Dru - mul stri - gă
Tre - ce-a - poi la al - tă - cu - să Lu - fe - reas - trăi

(bătăi din palme)

și ne scoa - lă "Ci - ne vrea să-l duc la școa - lă?"
o fe - ti - ță "Hai s-o duc la gră - di - ni - ță."

↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

Ex. 3: Ciocănele, ciocănele (Picăturile de ploaie).

a) Forma simplă:

Potrivit

Cio - că - ne - le, cio - că - ne - le. Bat în gea - muri u - șu - re - le:

Pic, pic, pic! Pic, pic, pic! Și în țin - te mici de-ar - gint

Pra - ful de pă - mânt îl prind. Cio - că - ne - le, cio - că - ne - le,

bat în gea - muri u - șu - re - le: Pic, pic, pic! Pic, pic, pic!

Ex. 8: Clopoșel mititel (Ghiocelul).

a) Forma simplă:

Liniștit

mf
Clo - po - șel mi - ti - tel, Ci - ne su - nă-n - cet dñu el?

(mf) *p* *mf*
Ni - meni, ni - meni. Nu - mai vâ - nul clă - ti - năn - du-l,

p *f*
Le - gă - năn - du-l. Dă de ves - te-n toa - tă ja - ra

mf *p*
Că so - șeș - te pri - mă - va - ra. Cling, cling! Cling, cling!

b) Forma ornamentată (roluri, gesturi, mișcări, bătăi din palme, percuție – triânglu):

Lin, povestitor
O GRUPĂ (privind în depărtare,
cu mâna streășină la ochi)

mf
Fer - me - ca - tă, o ce - ta - te Cu porți mân - dre, des - eu - ia - te,

Trianglu *p*

ALTĂ GRUPĂ
(în pas de marș)

p
Fă - ră străjl, fă - ră ză - voa - re, Să tot în - tre fi - e - ca - re.

Toba mică

Ex. 10: *Sprinteoara* (Albina)

a) Forma simplă:

Mișcat

mf Zi de va - ră pâ - nă-n sea - ră, Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f*

mf Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f* Prin - tre flori e sprin - te - ioa - ră, *mf*

Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f* Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f*

Hotărît

Da - că nu îl ești pe plac, Ea te-n - țe - pă cu un ac.

b) Forma ornamentată (roluri, gesturi, interjecții, onomatopee, percuzie – maracas):

Mișcat **TOȚI** **O GRUPĂ**
(gestul zborului cu ambele brațe)

mf Zi de va - ră pâ - nă-n sea - ră, Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f*

Maracas *mf*
cu nisip (scuturare)

ALTĂ GRUPĂ **TOȚI**

mf Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f* Prin - tre flori e sprin - te - ioa - ră, *mf*

O GRUPĂ (aceleași gesturi) **ALTĂ GRUPĂ**

Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f* Zboa - ră, zboa - ră, bzzz! *f*

VI. Repartizarea fragmentelor unui cântec la voci cu executare succesivă (polifonie imaginară)

Fragmentarea cântecului în părți componente și repartizarea lor la grupe (voci) diferite. Alternarea vocilor (antifonia), forma elementară a procedului combinării. Rolul favorizant al dialogului. Conștientizarea existenței unor compartimente sonore distincte. Repartizarea fragmentelor similare și a celor ne-asemănătoare. Executarea alternativă a cântecului și antrenarea memoriei muzicale.

Noi perspective de joacă le oferă copiilor cântecul, prin interpretarea lui pe grupe sau voci diferite. Cântecul este descompus în fragmente repartizate acestor voci, prin a căror combinare primește apoi o nouă înfățișare. Posibilitățile ivite pe această cale sunt variate, deoarece fragmentele pot fi repartizate în mod diferit între grupe, soliști și întregul ansamblu de copii.

Un factor favorizant îl constituie prezența, în conținutul cântecului, a dialogurilor. Acestea contribuie la transformarea lui în acțiune, cu distribuire de roluri ceea ce, după cum am văzut în capitolul precedent, se bucură de mult interes din partea copiilor.

Ex. 1: *Brotăceii și broscoiul* – dialog între grupa I (*Brotăceii*) și grupa II (*Broscoiul*); onomatopee, mișcări.

a) Forma simplă:

Mișcat
p

Bu - bu - bu! Bro-tă-ce-ii zic, Bu - bu - bu! Zic un cân-tec mic: Buun! __

Oac, oac, oac! Unbros-coigră-i: Oac, oac, oac! Bra-vo măi co-pii! Oac!

VII. Repartizarea fragmentelor unui cântec la voci diferite cu executare simultană (polifonie reală)

Utilizarea fragmentelor anexe ale unui cântec pentru obținerea unui acompaniament al melodiei prin executare simultană. Fragmente cu profil ritmico-melodic și fragmente formate dintr-un sunet prelungit (ison). Inversarea complexului melodie-acompaniament cu ocazia repetărilor.

O etapă mai avansată a procedeelor combinatorii aplicate unui cântec o constituie repartizarea fragmentelor acestuia unor grupe care le execută deodată. În acest caz s-a trecut de la polifonia imaginară obținută în etapa anterioară, cu planuri sonore succesive, la o polifonie reală, cu planuri simultane. Deoarece fragmentele supuse combinării sunt detașate din forma inițială a cântecului simplu, pe care copiii o cunosc deja, operația de transformare a lui din versiunea la o singură voce în cea la două voci decurge fără nici o dificultate.

Se apelează de preferință la fragmentele anexe ale cântecului (introduceri, încheieri, completări) constând din exclamații, interjecții, onomatopoeie sau diverse cuvinte asociate. Un asemenea fragment, exprimat muzical printr-un grup de sunete cu profil ritmico-melodic sau printr-un singur sunet prelungit, este pus în opoziție cu melodia cântecului căreia, prin repetare continuă, îi servește de acompaniament⁷. Complexul sonor care ia naștere va fi cu atât mai interesant cu cât cele două fragmente simultane sunt mai contrastante ca substanță muzicală iar identitatea fiecăruia este marcată prin elemente decorative proprii.

În desfășurarea cântecului transformat astfel fără efort într-un cor la două voci, participanții la complexul melodie-acompaniament își pot inversa rolurile cu ocazia repetărilor. Acest lucru este util din două motive: în primul rând este evitată monotonia ce s-ar instala prin prezența continuă a melodiei la o voce și a acompaniamentului la cealaltă; în al doilea rând, se permite ambelor voci să execute pe rând atât melodia cât și acompaniamentul ei, format adesea din onomatopoeie – elemente atractive în cursul jocului. De

---

⁷ În limbaj tehnic, acompaniamentul produs prin repetarea unei formule ritmico-melodice poartă numele de *ostinato* (ital. perseverent, stăruitor).

TABELUL
cântecelor cuprinse în volum

	pag.
Merge rața către lac (M. Mărcuș)	17
Huța, huța (A. Ivășcanu)	21
Drumul (T. Constantinescu)	22
Ciocănele, ciocănele... (C.A. Munteanu).....	23
Un băiat și o fetiță (A. Matora-Ionescu)	25
Ce se plimbă pe cărare? (C.A. Munteanu).....	26
A-nflorit o stea (C.A. Munteanu).....	27
Cetatea fermecată (C.A. Munteanu)	28
Clopoțel mititel (C.A. Munteanu).....	30
Balerină-ntr-un picior (C.A. Munteanu).....	31
Sprinteoara (C.A. Munteanu)	33
Vechi ostaș (C.A. Munteanu).....	34
Hârșă-hârșă (C.A. Munteanu).....	36
Țrrr, țrrr (C.A. Munteanu).....	37
Brotăceii și broscoiul (A.Ivășcanu).....	40
Sus în cuib e-un puișor (***)	41
Grivei și Azorel (F. Donceanu).....	43
Lipa, lipa prin zăvoi (A. Ivășcanu).....	44
Doi zidari (L. Letay - I. Brad).....	46
Trec ostașii (I. Jipa).....	47
Baba Cloanța (C.A. Munteanu).....	49

Cântec de primăvară (A. Ivășcanu).....	50
Acul harnic (S. Ștefan).....	51
Calul meu (A. Iordache).....	54
La seceriș M. Cosma)	55
Primăvara (N. Labiș)	57
Luna iese dintre codri (M. Eminescu).....	58
Se trezește Moș Martin (N. Mărășescu)	60
Cine-i năzdrăvanul? (C.A. Munteanu).....	62
Ciocănitorea (T. Dumbrăveanu)	64
Au plecat cocorii (A. Andrițoiu)	66
Săniuța (C. Coșbuc)	68
Ține Baba Iarnă sfat (O. Negoită)	70
Trenul (***).....	76
Iepurilă în grădină (F. Donceanu)	77
Primăvara cea verzie (V. Alecsandri).....	79
Cu trenulețul (***)	80
Cobzarii (O. Cazimir).....	82
Pe plajă (E. Jurist)	83
Azi Grivei e mânios (A. Ivășcanu).....	85
Izvorul (Șt. O. Iosif)	87
Poiana (E. Dragoș)	88
Vine iarna (V. Alecsandri).....	90
Iepurași, fugiți acum! (G. Coșbuc).....	93